

Література

1. *Виклики і перспективи розвитку хімічних виробництв у регіонах України* : наук. вид. / [С. О. Іщук, Л. Й. Созанський, Л. П. Коваль, О. В. Ляховська]; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; [наук. ред. С. О. Іщук]. Львів, 2018. 91 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20180603.pdf> (дата звернення: 19.04.2021).
  2. *Потенціал розвитку деревообробних виробництв у регіонах України* : наук. вид. / С. О. Іщук, Л. Й. Созанський, Л. П. Коваль, О. В. Ляховська; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; [наук. ред. С. О. Іщук]. Львів, 2019. 109 с. Серія «Регіони : моніторинг, прогнози, моделі». URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190037.pdf> (дата звернення: 19.04.2021).
  3. Іщук С. О., Ляховська О. В. *Розвиток агропереробних виробництв у регіонах України : сировинні аспекти* : наук. вид. / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; [наук. ред.: С. О. Іщук]. Львів, 2020. 51 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20200034.pdf> (дата звернення: 20.04.2021).
-

УДК 3.015.374

Кічук Надія Вячеславівна

*к. е. н., доцент кафедри економіки, права та управління бізнесом,
Одеський національний економічний університет (Україна)*

СОЦІАЛЬНИЙ БІЗНЕС В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

JEL classification: M320; O170

Одним із сучасних інструментів взаємодії влади, бізнесу і громади є соціальне підприємництво, тобто реалізація соціально інноваційної підприємницької діяльності, значна частина прибутків від якої спрямовується на вирішення соціальних проблем. Актуальність розвитку соціального підприємництва в Україні посилюється останнім часом, що зумовлюється економічними наслідками реінтеграції Донбасу в результаті воєнного конфлікту. За цих умов соціальне підприємництво може створювати сприятливе бізнес-середовище, підтримувати активну громадську позицію його учасників, інновації, суспільну солідарність, що забезпечить більш ефективний вихід з кризи. На даний час соціальне підприємництво в Україні не має достатньої підтримки з боку держави та мало знайоме суспільству, тому держава має створити законодавчі, організаційні та фінансові інструменти розвитку соціального підприємництва, а місцева влада – всіляко сприяти його впровадженню в суспільне життя на рівні регіонів, міст та громад.

За останніми дослідженнями значна кількість соціальних підприємств на території України розташовуються в Києві, займаються працевлаштуванням соціально вразливих груп населення, а домінуючий напрямок роботи – вирощування та збут сільськогосподарської продукції. *Соціальні підприємства* – це організації (незалежно від організаційно-правової форми), які вирішують соціальні та/чи екологічні проблеми. Організація повинна відповідати хоча б одному із наступних критеріїв: працевлаштування вразливих груп населення; частина чи весь прибуток від діяльності спрямовується на підтримання статутної діяльності; частина чи весь прибуток виділяється на фінансування окремих видів послуг для соціально вразливих груп населення / підтримки соціальних, культурних чи спортивних заходів, проектів. Переважна більшість соціальних підприємств мають чи в процесі розробки бізнес-плану, отримують 100% фінансування від власної комерційної діяльності. Сума річного фінансового обороту за 2018 рік складала до 500 тис. грн., прибутки між 2017 та 2018 роком зросли. 100% від власного прибутку реінвестується [1]. Вважаємо, що соціальне підприємництво – це заснована на самокупній основі господарська діяльність з виробництва соціально значущого продукту або послуги із застосуванням інноваційних рішень, які перетворюють на користь суспільства саму послугу або механізми її економічної реалізації. Соціальне підприємництво має такі компоненти:

1. Соціальна проблема, яка впродовж тривалого часу існує в суспільстві через обмежений доступ певної цільової групи до фінансових та інших ресурсів для її вирішення.
2. Розробка та впровадження механізму інноваційного вирішення проблеми, яка порушує стабільний, але несправедливий баланс.
3. Створення нового, стійкого балансу, що вивільняє ресурси для згаданої цільової групи і передбачає краще майбутнє не тільки для цих людей, але й для суспільства загалом.

Щодо системи оподаткування соціальних підприємств, серед них переважають ті, що знаходяться на загальній системі оподаткування. Здебільшого соціальні підприємства сплатили у 2018 році податок у розмірі 5-10 тис. грн. Головними складнощами є наступні фактори. На першому місці опинилися два фактори: фінансова підтримка та підтримка держави, місцевої влади. Відсутня фінансова підтримка, а саме: відсутні чи важкий доступ до грантової чи іншої фінансової підтримки від фондів, партнерів, інвесторів чи держави для розширення чи початку бізнесу. На другому місці – нестача кваліфікованих кадрів/волонтерів, через відсутність людей з відповідною освітою чи неможливістю соціального підприємства оплатити роботу фахівця високого рівня. На третьому місці – відсутнє власне приміщення чи занадто висока ціна оренди та відсутня підтримка держави, місцевої влади. Так чи інакше місцева влада підтримує діяльність більшості соціальних підприємств. Основні фактори, що сприятимуть розвитку соціального підприємства: фінансова підтримка, підтримка держави, навчання керівників, розширення виробничо-технічної бази підприємства, підвищення суспільної свідомості. Незважаючи на відсутність нормативного визначення та регламентації соціального підприємництва, соціальний бізнес в Україні розвивається. Вже кілька років поспіль триває дискусія щодо доцільності запровадження та змісту профільного закону, який би регулював діяльність соціальних підприємств. У цьому питанні є два протилежних підходи. Традиціоналістський підхід ґрунтується на впевненості у необхідності розробки та впровадженні спеціального окремого закону, який би регламентував діяльність соціальних підприємств у вигляді окремої організаційно-правової форми за прикладом європейського законодавства. Відсутність нормативного регламентування соціального підприємництва, звичайно, створює правову прогалину, обмежує можливості соціального бізнесу (у першу чергу, інвестиційні), створює колізії, розбіжності у тлумаченні цього явища, що викликає ризики спекуляції та сумлінної конкуренції [2, с. 18]. Але, створення єдиного нормативного акту про соціальний бізнес має ризики надмірного регламентування цього виду діяльності, створення додаткових нормативних перешкод у вигляді дріб'язкових умов відкриття, діяльності та закриття соціальних підприємств, прискіпливого державного контролю.

Це може значно звужити можливості розвитку соціального підприємництва. На уникнення цих ризиків ґрунтується протилежний підхід (умовно ліберальний), який розцінює відсутність нормативного регламентування соціального бізнесу як можливість свободи розвитку цього виду діяльності. Відсутність єдиного нормативного визначення соціального бізнесу значно обмежує можливості його розвитку [3]. При розміщенні соціального державного або муніципального замовлення кожний державний інститут, орган місцевого самоврядування, може тлумачити поняття соціального бізнесу на власний розсуд, що не виключає спекуляцій та маніпуляцій. Міжнародні донорські організації, інститути громадянського суспільства, проекти та програми, які мають за мету підтримку соціального підприємництва, повинні власноруч розробляти для себе критерії визначення своїх бенефіціарів.

Отже, необхідно зауважити, що в останній час в Україні відбувається бурхливе поширення цього виду бізнесу, який несе користь як населенню, так і державі. Адже він вирішує масу соціальних та економічних проблем населення. Важливо відзначити, що соціальні підприємства потребують уваги та допомоги з боку держави, адже державна влада буде сприяти вирішенню таких питань соціальних підприємств, як: створення сприятливої державної політики, програм підтримки розвитку соціальних підприємств, співпраця соціальних підприємств з представниками місцевої влади, розміщення державних замовлень, підтримка у наданні пільгових умов для оренди приміщення чи вирішення інших питань. Відкритими залишаються також питання навчання керівників соціальних підприємств та розширення виробничо-технічної бази, адже досвід ведення бізнесу в соціальній сфері ще не достатній в Україні. Але, можна сказати, що на сьогоднішній день соціальні підприємства вже роблять вагомий внесок в економіку України.

Література

1. *Соціальне підприємництво в Україні* / Проект із розвитку соціального бізнесу в Україні : сайт. URL: <http://www.socialbusiness.in.ua> (дата звернення: 30.04.2021).
2. Гусак Н., Кузнецова В., Стеценко Т. *Соціальне підприємництво в Україні : звіт за результатами дослідження* / Pact, Inc., Western NIS Enterprise Fund, Школа соціальної роботи НаУКМА, ГО «Молодіжний центр з трансформації соціальної сфери «СОЦІУМ XXI». Київ, 2016. 45 с.
3. *Труднощі та перспективи соціального підприємництва в Україні* / Європейський Простір : веб-платформа підтримки громадянського суспільства України. URL: <https://euprostitir.org.ua/stories> (дата звернення: 30.04.2021).